

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Л. Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ
ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ
УНИВЕРСИТЕТ ИМ. Л. Н. ГУМИЛЕВА
GUMILYOV EURASIAN
NATIONAL UNIVERSITY

Студенттер мен жас ғалымдардың
«Ғылым және білім - 2015»
атты X Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
X Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«Наука и образование - 2015»

PROCEEDINGS
of the X International Scientific Conference
for students and young scholars
«Science and education - 2015»

УДК 001:37.0
ББК72+74.04
Ғ 96

Ғ96

«Ғылым және білім – 2015» атты студенттер мен жас ғалымдардың X Халық. ғыл. конф. = X Межд. науч. конф. студентов и молодых ученых «Наука и образование - 2015» = The X International Scientific Conference for students and young scholars «Science and education - 2015». – Астана: <http://www.eni.kz/ru/nauka/nauka-i-obrazovanie-2015/>, 2015. – 7419 стр. қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-9965-31-695-1

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001:37.0
ББК 72+74.04

ISBN 978-9965-31-695-1

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2015

да бірнеше сағат суға қайнатып алады. Сүйекті іске қосу алдында суға қайнатудың тағы бір себебі, кеуіп тұрған сүйектен гөрі қайнатылған сүйекті өңдеу оңайға түсетін.

Еліміздің кейбір шеберлері мал мен аңның сүйегін әдемілеп өңдеумен қатар құс пен балықтың да сүйегін өңдеп, одан неше түрлі гүл, түйреуіш, шыбын, жарқырауық қоңыз бейнесін жасап, өте ұсақ әдемі өрнекті суреттер салып жүр. Сондай-ақ малдың, аңның ірі сүйектерін бұрандалап, топсалап құрастыру әдісімен өте үлкен көлемді мүліктер де жасалады. Ал сүйектен жасалған қобдишаларды сәнді таяқ, қамшының сабы, айна қойғыш пен тоғызқұмалақ тақталары т.б. заттарды өте жиі кездестіруге болады.

Бүгінде сүйекпен әшекейленген бұйымдарды (ағаштөсек, жастық ағаш, асадал, кебеже, сандық, асадал т.б.) музей экспозицияларынан тамашалаумен бірге, сүйектен жасалған шүмек, ұлттық ойын ретінде орын алған тобық, асық сияқты бұйымдар әрбір қазақ отбасында орын алады.

Жалпы сүйек ұқсату өнерінің даму эволюциясы сонау тас дәуірінен бастау алып, қоғам дамуына сай ол өміршең дәстүрге айналған.

Қолданылған әдебиет:

1. Қазақстан тарихы (Көне заманнан бүгінге дейін). Төрт томдық. 1 том. Алматы, 1996. – 544 бет.
2. Ахинжанов С.М., Макарова Л.А., Нурымов Т.Н. К истории скотоводства и охоты в Казахстане. Алматы, 1992.
3. Мандельштам А.М. Памятники кочевников кушанского времени в Северной Бактрии // Труды Таджикской АЭ. Т. VII. М., 1975.
4. Глинский Е.А. О технике стрельбы из лука у народов Северо Востока Сибири. //Совестская этнография. 1987. №6. С.100-109.
5. Акишев К.А. Зимовки поселения и жилища древних усуней. //Изв АНКазССР. Сер. Общ.наук. 1969. вып. 1.
6. Пугаченкова Г.А. Древности Минакала. Ташкент, 1989. -124 с.

УДК 39

ИСЛАМСКАЯ КУЛЬТУРА В КАЗАХСТАНЕ. АРХИТЕКТУРНЫЕ СООРУЖЕНИЙ.

Жумабаев Б.Е.

Магистрант Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева, Астана,
Казахстан

Научный руководитель – профессор Мустафина Р.М.

С появлением ислама Восток стал одной из колыбелей мировой цивилизации. Ислам возникнув как религия в VII веке, становится верой и идеологией, философией и образом жизни каждого мусульманина. Приходом ислама в среднюю и центральную Азию в IX веке, он принес собой и исламскую культуру. Первые попытки распространения ислама среди тюрков-кочевников предпринимались в VIII веке, но целенаправленное хорошо организованное распространение ислама у тюркских народов, в том числе и у предков казахов, стало проводиться в эпоху Караханидов – первый мусульманской династии в стране тюрков. Принятие ислама родоначальником династии Саттуком Богра-ханом Абл ал-Керимом определялось, прежде всего, политическими причинами. Принимая ислам, страна тем самым приобщалась к огромной политико-экономической и культурной общности – «Исламскому миру». Ислам вытесняя разрозненные культы, постепенно проникал во все сферы общественной жизни Казахстана и в конечном счете, стал здесь государственной религией.

Ислам проникал в Казахстан как в ходе завоевательных войн, так и по маршрутам

международных торговых путей, благодаря деятельности многочисленных миссионеров из арабских стран, стран Передней и Центральной Азии. Известно, что протяжении последних столетий основным центром распространения и поддержания исламской религии в среде тюрков-степняков было Среднеазиатское междуречье (особенно его города), оседлое население которого имело иранскую в своей основе культуру.

О распространении ислама на территории Казахстана свидетельствуют многочисленные археологические материалы, памятники архитектуры. Раскопки сооружений IX – начало X вв. свидетельствуют о формировании в рассматриваемый период на юге Казахстана городской исламской культуры. Влияние ислама нашло отражение во всех сферах материальной и духовной культуры городского населения.

Период X-XII вв. характеризуется подъемом городской жизни в Центральной Азии на юге Казахстана. Рост городов сопровождался возведением оборонительных стен, административных зданий, дворцов правителей и местной знати, зданий исламского культа, строительством торговых сооружений, мастерских, караван-сараев, бань, жилых домов.

Ал-Макдиси, упоминая города Южного Казахстана и Семиречье конца X в., называет мечети, в качестве обязательных построек городов [1, с. 10]. Известны были случаи превращения христианских церквей в мечети, в частности в городах Таразе и Мирки [2, с.14]. Мечеть и минарет «символизировали административную власть и религиозную преданность властей». О распространении новой религии свидетельствует, например, одна из наиболее ранних мечетей, относящихся к так называемому «столпному» типу, обнаруженная на городище Куйрыктобе. Мечеть действовала на протяжении X – начала XIII вв. [3, с. 254]. Ближайшими аналогами куйрыктобинской мечети являются Жума-мечеть в Хиве (XI-XVIII в.) и мечеть в Ургенче (начало XX в.).

К X-XI вв. относится постройка мечети в одном из крупнейших городов Семиречья – Баласагуне. Сохранившийся минарет мечети возвышается на развалинах города до сих пор. Примерно к этому же времени относятся культовые постройки исламского зодчества на Нижней Сырдарье и в Таразе.

В это время ислам получил широкое распространение в среде городского населения. Не случайно, в числе важных городских построек у ибн Хаукаля указана мечеть. В обычай вошел мусульманский обряд захоронения. Получила распространения арабская письменность.

Одним из значительных городских сооружений конца XIV – начала XV вв. является соборная мечеть в Отраре. Возведение мечети связано с именем Тимура, по приказу которого были построены на территории Казахстана мавзолей Ходжа Ахмада Йасави (Ясави) в Туркестане и мавзолей Арслан-баб (Арыстан-баба) в Отрарском оазисе. Отрарская соборная мечеть относится к постройкам столпно-купольного типа, хорошо известного в средневековой архитектуре Средней Азии. Такой крупный архитектурный ансамбль, каким является комплекс в Отраре, в Казахстане был обнаружен впервые [4, с. 67].

Цитадель (арк) позднесредневекового города Средней Азии включал в себя дворец правителя, зал для аудиенции и мечеть. Популярность мечети, а позднее мавзолея Ходжа Ахмада Ясави, принесла широкую известность Туркестану. Город Ясы (Туркестан), считавшийся крупнейшим центром религиозной жизни всего Туркестана, становится не только центром паломничества верующих, но и торговым центром [5, с. 127].

В этот период социально-политическая роль ислама в казахском обществе значительно выросла. В укреплении ислама среди казахов большую роль играла светская знать – ханы и султаны. Утверждение ислама в казахском обществе способствовало укреплению на верховной власти государственных институтов, дальнейшая консолидация народа, укреплению на идеологической основе союза казахской светской знати с духовенством и светской аристократией городов Центральной Азии [6, с. 223].

Список литературы:

1. Мустафина Р. М. Ислам и реликты доисламских мировоззренческих традиций

у казахов// Астана 2010.

2. Суворова А. Мусульманские святые Южной Азии XI-XV веков.// Москва 1999.
3. Абусейтова М. Х. К проблеме изучения истории ислама в Казахстане// ИСЛАМ: история и современность материалы международной конференции// Алматы 2001.
4. Байпаков К. М. Средневековые города Казахстана на Великом Шелковом пути.// Алматы 1999.
5. Акишев К. А., Ерзакович Л. Б. Соборная мечеть // Отрар в XIII-XV вв. Алма-ата 1987.
6. Каскабасов С. Колыбель искусства.// Алма-ата 1992.

УДК 392

ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ БАЛА ТӘРБИЕСІНДЕГІ ДӘСТҮРЛЕРІ

Кабышева А.Б.

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің магистранты, Астана,
Қазақстан

Ғылыми жетекші – т.ғ.к., доцент З.Ө. Ибадуллаева

Қазақ халқы ежелден бала тәрбиесіне аса жоғары мән берген. «Адам ұрпағымен мың жасайды» демекші отбасында ата-әже, әке-анасынан жақсы тәрбие алған бала өзін ержетіп, үлкен ортаға шыға бастағанда, қоғамда жақсы жағынан көрсете алады.

Қазақ қоғамындағы қалыптасқан жосын-жоралғылар мен дәстүрлі тіршілік қамы жүйесі басқа да мұсылман халықтары сияқты сол ортадағы әлеуметтік және діни негізде анықталып, бала тәрбиесіне байланысты жүйелілік (адамзаттың тіршілікті даму жүйесіндегі барлық жоралар да) екі негізде орын алды. Оның бірі - бала тәрбиесіндегі мұсылмандық негізгі атрибуттар және мұсылман дініне дейінгі діни наным-сенім белгілері жүйесінде баланы ауру-сырқаудан немесе жын-сайтандар әлемінен қорғау.

Баланың дүниеге келуі мен оны тәрбиелеу жүйесі нәрестенің ана құрсағында пайда болғаннан бастап жосын-жоралғыларды қамтиды. Ол бойынша қазақ халқына тән «құрсақ тойы» немесе «құрсақ шашу», аяғы ауыр әйелдер үшін әртүрлі ырым-жоралар мен тыйым салулар, «жарыс қазан», «бел тарту» т.б. діни сенімдердің орын алатындығы көптеген зерттеушілер еңбектерінің назарында болған.

Ал жүкті әйелдерге мейлінше ілтипатпен қарап, мүмкіндігінше көмек көрсетіп, қорықпауына, шошымауына ерекше көңіл бөлген. Тіл, көз тимеу үшін қожа, молдаларға дұға жаздырып, бойтұмар тағып жүретін. «Бойтұмар» немесе «тұмар» - қағазға жазылған құран аяты. Оны үш бұрыштап немесе сопақша төрт бұрыш ретінде шүберекке немесе былғарыға орап мойынға тағып жүреді. Ол жын-шайтаннан, жамандық атаулының бәрінен сақтайды деп сенген.

Жүкті әйелді босандыруға ауыл әйелінен екі әйел басшылық жасаған. Егерде жаны қысылып, қиналып жатса үлкен киелі, әруақты қарияларды немесе молданы алдырған, ол әйелді айналып 2-3 рет қамшымен тартып жіберсе және әруақты кісілер шапанының етегімен желпігенде, Алланың қасиеті негізінде әйелдің босануы жеңілденеді деп түсінген. Бала шырылдап дүниеге келгенде, кіндігін қасындағы әйел кішкене кездікпен кесетін. Әдетте, әйел аяғы ауыр бола бастағаннан-ақ кездікті аман-есен босансам, осы кездікпен баламның кіндігін кестіремін деп дайындап жүретін болған. Ал көп уақыт құрсақ көтермей немесе баласы тоқтамай шегіней берсе, онда өзінше ырымдап кішкентай балтаны сақтап қойған. Үлкен қария немесе діндар молда сол балтамен кесетін.

Қазақ отбасында нәрестенің дүниеге келуіне байланысты қазақ халқы ат қоюға ерекше мән берген. Ат қою дәстүрінде халықтың ұлттық ерекшелігі, наным-түсінігі, салт-санасы, арман мүддесі айқын көрінеді. Ата-аналар бала есімінің мағыналы, әрі көркем болғанын қалаған [2, 214 – б.].